

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ФРАНКІВ ЛІЛІЯ СТЕПАНІВНА

УДК 340.12(043.3)

КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІЙ
ДІАЛОГІЧНО-ПРАГМАТИЧНІЙ ПРОЕКЦІЇ

12.00.12 – філософія права

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Токарська Антоніна Семенівна,
Навчально-науковий інститут права, психології та
економіки Львівського державного університету
внутрішніх справ,
старший науковий співробітник наукової лабораторії

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Канцір Володимир Степанович,
Львівська комерційна академія,
декан юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент
Боднар Сергій Богданович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Захист відбудеться « 2 » липня 2013 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, Україна, м. Львів, вул. Городоцька, 26

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, Україна, м. Львів, вул. Городоцька, 26

Автореферат розісланий « 31 » травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку суспільства зумовлює потребу розкриття нових можливостей правової активності працівників правоохоронних органів, дієвості, динамічності. Розв'язання завдань покликане не лише оновити суспільні відносини, але й розвинути особистий потенціал кожного правника на етапі утвердження верховенства права у державі.

Шлях до більш ефективної професійної діяльності полягає у використанні наявних ресурсів такої недостатньо вивченої сфери, як діалогізація у взаємодії правоохоронних органів. Її освоєння з метою розробки концептуальних засад зовнішньої і внутрішньої взаємодії стає вимогою часу і потреб суспільного вноормування практики, узгодженого виконання державних завдань на правовому рівні.

Скоординоване поєднання зусиль правоохоронних відомств із унормованим діалогом між підрозділами та організаціями, громадськістю відкриває невикористані резерви для запобігання, розслідування і розкриття злочинів. Основним засобом організаційного забезпечення нормативної взаємодії є професійний правовий діалог, який сприяє уникненню непрофесіоналізму, подоланню протистояння у виконанні різними підрозділами одних і тих же функцій у конкурентному змаганні за показники.

Діалогічний підхід у праві набуває пріоритетності не лише в аналізі феномена комунікативної взаємодії, а й заслуговує бути окремою парадигмою правового мислення у зв'язку з тим, що: 1) діалогізація спроможна найбільш адекватно на основі консенсуалізації спроектувати вирішення проблем неефективної правоохоронної діяльності, адекватного способу співпраці та вноормування конфліктних інтеракцій; 2) правовий діалог впливає на правове мислення і спосіб ухвалення правового рішення; 3) актуалізація «діалогічної антропології права» (як метод дослідження) зумовлена об'єктивними тенденціями розвитку філософії права; 4) в антропології права діалогізація виокремлюється як проблема і об'єкт дослідження.

Окрім зазначеного, у контексті діалогічно-прагматичної професійної спрямованості можуть бути осмислені питання міждисциплінарного характеру, які позиціонують нові підходи і загальнотеоретичного, і вузькогалузевого характеру правової комунікативної взаємодії.

У вітчизняній науці цій проблематиці присвячували свої дослідження такі вчені, як А. Аксьонов, О. Балинська, М. Біргеу, М. Бобровник, Т. Возна, Т. Гарасимів, І. Гетьман, Д. Гребельський, С. Гречанюк, В. Грищук, О. Грищук, В. Грохольський, Д. Заброта, Г. Зуйков, В. Коваленко, В. Лисенко, О. Литвинов, С. Максимов, Ю. Назар, І. Олійник, В. Онісьєв, Є. Павленко, П. Рабінович,

С. Рабінович, А. Сачаво, А. Токарська, В. Тропін, Г. Туманов, Л. Фещенко, Г. Цимбал, М. Цимбалюк, І. Шутак та ін.

Проблемі взаємодії правоохоронних органів присвячено чимало праць у Росії. Вони, зокрема, стосуються співпраці з іноземними державами і міжнародними організаціями в боротьбі зі злочинністю (В. Атмажитов, А. Балашов, А. Бастрікін, Д. Бекешева, Р. Белкін, П. Бірюков, А. Бойцов, В. Бурданов, І. Гуценко, Р. Данилов, А. Закатов, В. Зеленський, В. Звірбуль, Е. Іщенко, Е. Карасьов, І. Карпеца, В. Куликов, А. Ларін, Е. Ляхов, А. Піхов та ін.).

У зарубіжній науці це дослідження К. Амбоса, М. Бассіуні, Дж. Гілберта, Дж. Даугарда, А. Кізера, Ф. Манна, П. Маргуандта, Ф. Мортенса, А. Мюллера, І. Стенбрука, Д. Харріса, І. Шифера, а також внесок дослідників символічного інтеракціоналізму (Г. Блумер, Н. Дензін, Ч. Кулі, Дж. Мід, Т. Шибутані та ін.).

Соціально-філософські праці діалогічного напрямку належать М. Бахтіну, М. Буберу, Б. Вальденфельсу, А. Гурвічу, Ф. Ебнеру, Е. Левінасу, Л. Лі, Ф. Розенцвейгу, О. Розеншток-Х'юсту, М. Тойніссену, С. Франку, Б. Хюбнеру, у феноменології – Е. Гуссерлю, М. Хайдеггеру, А. Шюцу, в теорії екзистенціалізму – Г. Марселю, Ж.-П. Сартру, Е. Фромму, М. Хуго, в теорії неопрагматизму – Р. Рорті.

Українську комунікативну філософію представляють праці таких дослідників, як С. Гатальська, А. Дондюк, І. Донець, Р. Даниляк, А. Єрмоленко, А. Ішмуратов, Н. Колотилова, С. Кошарний, В. Лук'янець, В. Малахов, Л. Озадовська, В. Петрушенко, М. Препотенська, Л. Саввіна, В. Самохвалова, О. Соболь, О. Чорба, Г. Шалошенко, С. Щербак та ін.

Назагал знані фахівці хоча й створили науково-теоретичні основи вивчення права, діалогу, проте не ставили своїм завданням проаналізувати особливості комунікативної взаємодії працівників правоохоронних органів. Фундаментальних праць оцінки комунікативної взаємодії із діалогічно-прагматичних позицій на дисертаційному філософсько-правовому рівні з обраної проблематики поки що немає.

Ця дисертація є першою спробою комплексного міждисциплінарного дослідження сформульованої проблеми із погляду сучасних вимог до її вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у контексті наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ «Філософсько-правові та теоретико-історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (державний реєстраційний номер 0109U007855).

Мета і задачі дослідження пов'язані з філософсько-правовим аналізом діалогічно-прагматичних засад правової комунікативної взаємодії правоохоронних органів на основі діалогічно-антропологічного підходу, спрямованого на забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Для досягнення мети передбачається вирішення таких *задач*:

- визначити стан дослідження проблеми комунікативної взаємодії;
- описати загальнометодологічні підходи до розуміння діалогу, діалогічно-прагматичної проекції взаємодії у праві;
- встановити філософсько-правові підвалини прагматизму комунікативної взаємодії через правовий діалог (особливості, зміст, принципи);
- з'ясувати семантику ключових понять «комунікативна взаємодія правоохоронних органів», «правовий діалог», «співробітництво», «координація», «правова допомога» та місце правового діалогу серед засадничих складових забезпечення комунікативної взаємодії у правоохоронній практиці;
- розкрити теоретико-світоглядні передумови становлення і розвитку правової комунікативної взаємодії через діалог;
- встановити діалогічно-прагматичну спрямованість комунікативної взаємодії на з'ясування істини;
- описати герменевтичну сутність діалогічно-прагматичної інтеракції у правоохоронній діяльності;
- виокремити на рівні невивчених галузевих взаємин діалогічно-прагматичну модель комунікативної взаємодії «ОВС – митні органи» як складову демократизації та стабілізації розвитку держави;
- спроектувати заходи щодо вдосконалення освітньої моделі правоохоронної практики в її комунікативно-діалогічному аспекті.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, сформовані на рівні комунікативної правової взаємодії, спрямовані на вдосконалення і саморегулювання взаємин у співпраці.

Предмет дослідження – комунікативна взаємодія правоохоронних органів у філософсько-правовій діалогічно-прагматичній проекції.

Методи дослідження. В основу аналізу покладені методи, зумовлені предметом дослідження, філософсько-світоглядна основа якого – принцип плюралізму. Методологічну основу дослідження становлять *загальнонаукові* та *спеціально-наукові, філософські* методи, сформовані на основі теоретичного та емпіричного підходів до аналізу наукових напрацювань дослідників у галузі філософії права (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1); *метод логіко-семантичного аналізу* сприяв вивченню фундаментальних проблем функціонування опорних дефініцій у різногалузевих концепціях (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); з цією метою використаний метод *категоріального аналізу* для авторського визначення змісту ключових термінолексем у цьому дослідженні (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *діалектичний метод* – для характеристики зв'язку комунікативної взаємодії правоохоронних органів із процесами демократизації суспільного розвитку (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1); *історико-порівняльний метод* застосований у висвітленні особливостей ретроспективи проблеми діалогізації у науковій

проблематиці та її еволюціонування (підрозділи 1.3, 2.2, 3.1); *метод критичного аналізу* використаний в аналізі наукових джерел (підрозділи 1.1, 1.4); *статистичний метод* – для збору, аналізу та узагальнення результатів співпраці правоохоронних органів (підрозділи 2.2, 3.1); *діяльнісний метод* – для аналізу правової діалогічної практики працівників ОВС і митних органів (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2); *соціологічний метод* – для опитування працівників правоохоронних органів (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1); *герменевтичний* – для вивчення процесу розуміння складного феномена правової реальності – професійної діалогізації, яка опосередковує втілення права у правопорядок (підрозділ 3.2); *метод моделювання* – для проектування діалогічно-прагматичної взаємодії у діяльності правоохоронних органів (підрозділ 3.4).

Емпіричну базу дослідження становлять результати проведеного анкетування працівників правоохоронних органів (більше 200 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів у тому, що в ньому вперше виконаний комплексний системний аналіз комунікативної взаємодії правоохоронних органів із позицій її діалогічно-прагматичної реалізації, одержані нові науково-теоретичні та науково-практичні результати, які мають важливе значення для розвитку філософсько-правової науки.

У науковій роботі *вперше* одержано:

– визначення терміна «комунікативна взаємодія правоохоронних органів», який тлумачиться як діалогічно-прагматичний взаємозв'язок з метою унормування режиму правових дій, узгодженості спільної діяльності, сформованої на підставі її основних інтенцій в межах взаємних обов'язків щодо захисту прав і свобод людини і громадянина;

– концепцію правового діалогу у взаємодії правоохоронних органів, в якій він постає інструментом утілення права;

– опис напрямів комунікативної взаємодії у діалогічній правоохоронній діяльності (встановлення істини інтеракції через ціннісні, функціональні форми діалогічної співучасті), ефективною взаємоузгодженою однаково вмотивованою цінностями діяльності; принципів окресленої взаємодії (захист прав і свобод людини; правдивість, індивідуальність, рівність, справедливість, моральні ідеали, пропорційно-компетентна відповідальність);

удосконалено:

– положення про реалізацію права у правоохоронній діяльності, пов'язане із проблемою професійного правового діалогу через його недостатню законодавчу і непрофесійну вмотивованість, змагання за показники, руйнівну конфліктність;

– дослідження онтологічного та етичного вимірів феномена комунікативної взаємодії, залежних від правосвідомості, правової культури, системи соціальних зв'язків учасників діалогу; деформованості у зв'язку з корупційністю;

– категоріальний апарат цієї проблематики в сучасній авторській інтерпретації;

дістали подальший розвиток:

- система принципів взаємодії на діалогічно-прагматичному рівні;
- особливості діалогічної взаємодії у правоохоронній діяльності;
- комунікативно-дискурсивна концепція інтерсуб'єктивістського напрямку, пов'язана зі значенням діалогу у функціонуванні права та формуванні суспільної правосвідомості.

Практичне значення одержаних результатів у тому, що вони мають належний ступінь готовності до використання: у подальшій науковій розробці проблем раціональності моделювання комунікативних взаємин у правоохоронній діяльності; для вдосконалення комунікативної діяльності з метою забезпечення сучасного рівня дискурсу правового діалогу; у правозастосовній практиці з метою удосконалення суспільної взаємодії у правоохоронній діяльності, захисту прав і свобод людини і громадянина (акт впровадження № 008/04/12 від 25.04.2012 р.); у комунікативно-пізнавальних просвітницьких заходах, спрямованих на утвердження прав людини і її свобод, рівності і справедливості; у навчальному процесі під час викладання нормативних дисциплін «Філософія права», «Філософія», «Професійна етика» та ін. (акт впровадження № 11/1-1502 від 14.09.2012 р.).

Апробація результатів дисертації здійснювалася на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ, а також під час участі в роботі наукових і науково-практичних конференцій різного рівня: Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (м. Львів, 27–28 вересня 2011 року); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль суспільно-політичних дисциплін у формуванні світогляду працівника органів внутрішніх справ» (м. Львів, 3 червня 2011 року); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 4 листопада 2011 року); III Всеукраїнському «круглому столі» «Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспективи, сучасні проблеми та наукове прогнозування» (м. Львів, 9 грудня 2011 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (м. Львів, 17 лютого 2012 року); Міжвузівській науково-практичній конференції «Проблеми комплексного підходу до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому вищому навчальному закладі» (м. Дніпропетровськ, 11 квітня 2012 року); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (м. Острогож, 26–27 квітня 2012 року); IV Міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання» (м. Львів, 27–29 квітня 2012 року).

Публікації. Результати дослідження опубліковано у п'яти статтях у фахових наукових виданнях із юридичних наук, затверджених ВАК України, а також у десяти публікаціях виступів, статей, тез доповідей за результатами наукових і науково-практичних заходів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 217 сторінок, із яких – 182 сторінки основного тексту, список використаних джерел (налічує 252 найменування) охоплює 24 сторінки, дев'ять додатків на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, з'ясовано стан дослідження проблеми, на вирішення якої спрямований науковий пошук, зазначено зв'язок роботи з науковими планами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дисертації, наукову новизну та положення, винесені на захист.

Розділ 1 «Теоретичні і методологічні засади дослідження взаємодії у процесі правової комунікації» складається із трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Теоретико-світоглядні передумови становлення і розвитку комунікативної взаємодії»* підкреслено, що увесь спектр досліджень учених з актуалізованої проблематики можна диференціювати за кількома напрямками: історичний аспект; теоретико-пізнавальний і теоретико-праксеологічний.

Доведено, що, вийшовши у своєму постмодерністському переосмисленні із «суб'єкт-об'єктних» зв'язків на «суб'єкт-суб'єктні», філософи акцентують на поверненні суб'єкта до провідної ролі у суспільному бутті з метою забезпечення його правових дій.

Діалогічно-прагматичний конструкт трактований як правовий умотивований засіб комунікативної взаємодії, смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної інтерпретації, як один із модусів існування права – комунікації, спрямованої на унормування проблеми «семантичних дисонансів» у встановленні істини з метою забезпечення «універсальної згоди», що передбачає захист прав і свобод людини і громадянина, безпеки держави і суспільства.

У *підрозділі 1.2 «Методологічна функція діалогу»* розкрито методологічні підходи до вироблення правил і норм комунікативної взаємодії правоохоронних підрозділів, які формуються на основі діалогічно-правового підходу з огляду на проблемні діяльнісні й соціальні зміни.

Акцентовано, що суть антрополого-діалогічної парадигми в тому, щоб «реконструювати» (Ж. Деррида) соціальний (і правовий) світ, розгледіти прихований за удаваною об'єктивністю соціальних (і правових) інститутів механізм їхнього соціального конструювання через діалог: на підставі єдності

протилежностей (моментів, сторін), які взаємообумовлюють, доповнюють один одного – потрібне і суще, ідеальне і матеріальне, загальне і особливе у праві (багатоголосся – М. Бахтін); взаємодії з іншими соціальними явищами – з економікою, політикою, культурою (через відрізнєння від інших виявляється суть досліджуваного – В. Біблер) і з об'єктом, який виступає метасистемою стосовно права, – із суспільством, виявляючи водночас трансцендентне обґрунтування права.

У підрозділі 1.3 «Філософсько-правові підвалини прагматизму комунікативної взаємодії» наголошено на тому, що діалогічний прагматизм зумовлений правоохоронною діяльністю різних служб і підрозділів та спричинений метою, завданнями, стратегією і тактикою ефективної діяльності із питань процесуального, адміністративного, оперативного-розшукового чи управлінського змісту.

Сформувавшись як ефективний засіб регулювання суспільних взаємин, правовий діалог постає важливим інструментом правоохоронної діяльності, який створює соціально-комунікативний спосіб буття і реалізації права, функціонування правової системи, а також впливає на соціально-правову свідомість, комунікативне мислення суб'єкта права. Відповідно до філософії прагматизму, центральним питанням якої є практичний смисл ідей, висловлювань, що втілюються у способах досягнення результативності розв'язання професійних протистоянь, суперечок і теоретичних дискусій, інструменталізм (за Дж. Дьюї) постає методом, який визначає ставлення до дійсності і допомагає суб'єктові знайти вихід із проблемної ситуації засобами правового діалогу.

Розділ 2 «Діалогічні виміри правової комунікативної взаємодії» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Історико-генетичний аналіз філософсько-правового підґрунтя діалогу у праві» акцентовано на вивченні еволюційних змін діалогу в розвитку правової комунікації.

Узагальнено, що Аристотель, Цицерон, Сократ, Квінтіліан, Платон та інші заклали важливі теоретичні засади філософського осягнення діалогу. Вони визначили екзистенційні параметри взаємодії у людському бутті в софістичній моделі мовлення, керованій волею до влади над людьми як об'єктами маніпуляцій, і в методі філософського діалогу (маєвтики) як співтворчого пошуку істини в плідній комунікації, що втілювала волю до істини.

Зауважено, що від найдавніших витоків правової комунікації діалог був спричинений необхідністю співжиття, узгодження інтересів, за якими наставала необхідність відповідальності за порушені моральні норми. Пошуки способів їх відновлення через комунікацію спонукали до встановлення взаємодії. Акцентовано на тому, що суспільне буття, регульоване правом, функціонує як

діалогічний феномен, який може бути осмислений у філософсько-правовому контексті як ретранслятор і корелятор правовідносин у процесі комунікативної взаємодії.

Підрозділ 2.2 «Правовий діалог як визначальна складова комунікативної взаємодії» характеризує як ключову проблему уміння встановлювати правову форму комунікації у процесі взаємодії суб'єктів права.

Встановлено, що правова дійсність формується на основі взаємодії суб'єктів права, які самоорганізують власну поведінку і поведінку Іншості у ході професійних інтеракцій.

Обґрунтовано, що до організаційних підстав установа діалогу у ході комунікативної взаємодії правоохоронних органів належать: 1) системний розподіл функційних завдань у межах спільної діяльності; 2) встановлені завдання, продиктовані особливостями сучасної оперативної ситуації; 3) проблемне застосування окремих законодавчих норм; 4) професійна потреба постійних контактів щодо співпраці правоохоронних органів; 5) низька якість матеріально-технічного забезпечення; 6) висока плінність кадрів; 7) загальносвітові глобалізаційні кризові явища, які породжують нові хвилі наростання злочинності.

Зауважено на ролі правового діалогу як складовій комунікації у системі засобів взаємодії правоохоронних відомств. У межах нових ідей «буття-як-комунікація», «право-як-комунікація» акцентовано на вербальній і невербальній взаємодії – паритетній дії, діалог щодо якої є похідним.

Розділ 3 «Суб'єкт-суб'єктна комунікативна взаємодія у формуванні нової філософії співпраці правоохоронних органів» складається із чотирьох підрозділів, які формують загальний підхід до аналізу практики взаємодії.

У *підрозділі 3.1 «Діалогічно-прагматична спрямованість механізмів правової взаємодії на встановлення істини»* зауважено, що для діалогічного прагматизму важливими постають дві ідеї: перша полягає у пошуку істини учасниками діалогу, друга – покладена в основу теорії істини – ідея Людини як центральної постаті в комунікативній взаємодії.

Дослідницький концепт пов'язаний із «діалогом права», для якого характерні рівноправність, свобода, законотворчість суб'єктів права, учасників діалогу; наявність волі до порозуміння і його забезпечення. «Діалог співпраці» набуває рис толерантності, відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків, але не з позицій «діалогу влади», а обопільної суб'єкт-суб'єктної відповідальності за доручену справу. Тобто «діалог співпраці» може бути сформований як процес прагматичного забезпечення істини в ході правової співпраці, але аж ніяк не перетворення права на діалог абсолютної істини.

Зберігаючи виправдану індивідуальну свободу і відповідальність, діалог існує для «контролювання» дії його наслідків у колективній морально-правовій прагматиці співпраці.

У підрозділі 3.2 «Герменевтичний феномен діалогізації у здійсненні права» активізовано поняття розуміння, яке розглядається як умова (осмислення) соціального буття і діалог як формування нового смислу, а також те, як критерії останнього (розуміння) покладаються в основу прагматики комунікативних взаємин.

Якщо для філософської герменевтики властиві завдання діалогічного розуміння, взаєморозуміння і саморозуміння, то для філософії права у межах діалогічної антропології права герменевтичне завдання має «правовий характер» узаконення розуміння потреби подолання розбіжностей та зобов'язаності щодо єдиного розуміння мети організаційної діяльності.

Відтак галузева (правова) комунікація постає як адекватне інтеракційне поєднання свідомостей з метою консенсусного урівноважування претензій щодо семантики норм комунікативних дій у правових межах. Таке змагання у досягненні розумного і виправданого консенсусу в діалозі повинно перебувати під правовим контролем.

У підрозділі 3.3 «Діалогічний характер забезпечення інтеракцій «ОВС – митні органи»» розкривається сутність семантики професійної комунікативної взаємодії на діалогічному рівні, спрямованої на фахове забезпечення результативності узгодженої діяльності.

Узагальнено, що діалогічно-прагматична модель співпраці ОВС і митних органів спричинена важливими державними завданнями щодо захисту національних інтересів від злочинних посягань, переважно економічного характеру, певною спорідненістю форм і методів діяльності, різним обсягом повноважень і неоднаковими способами виконання завдань. Проблеми взаємодії хоча законодавчо і внормовані, однак у нормативних актах ОВС та митної служби вони поки що не уніфіковані.

Акцентовано на тому, що зміст діалогічно-прагматичної взаємодії полягає у спільному взаємоузгоджуваному зборі відомостей, аналізі інформації, плануванні обов'язків щодо попередження, виявлення, розслідування злочинів і передачі до судового розгляду, встановлення зв'язків із метою внутрішньої і міжнародної співпраці для запобігання поширенню тероризму, корупції, транснаціональної злочинності, зокрема наркобізнесу, торгівлі людьми, незаконній міграції.

У підрозділі 3.4 «Діалогічно-правова освітня модель професіоналізації працівників ОВС» розкрито потребу вивчення сучасних діалогічно-прагматичних процесів і сформованості на рівні знань, навичок та практичних умінь щодо оволодіння новими принципами правової організаційної взаємодії.

Узагальнені підстави для таких підходів: від реалізації мотиву формування діалогу, пошуку єдиних спільних інтенцій у професійному контактуванні, встановлення консенсусу, урівноваження позицій сторін діалогу, уміння

аналітично виважено використовувати інформацію і аж до вміння будувати аргументаційний ряд та долати недоліки іміджу правоохоронних органів, недовіри до них – пов'язані із потребою підвищення освітньої ролі навчальних закладів в означеному процесі.

ВИСНОВКИ

Дисертація дала можливість заповнити низку прогалин у вітчизняній філософії права, засвідчила перспективність подальших філософсько-правових досліджень у сфері осмислення понять і синтетичних категорій із комунікативної взаємодії щодо її діалогічно-прагматичної проекції. Це дає змогу сформулювати найбільш важливі пропозиції на основі здобутих у дослідженні наукових і практичних результатів з метою подальшого вдосконалення діалогічної моделі права та практики його застосування у взаємодії правоохоронних органів. На основі застосованих методів обґрунтована достовірність результатів дослідження, які полягають у тому, що:

1. Фаховий правовий діалог як загальноцивілізаційна цінність постає вагомим регулятором якісних змін у професійній діяльності правоохоронних органів. Увесь дослідницький спектр питань, вивчених до цього часу, стосується: а) еволюції діалогу та його семантичного наповнення на різних етапах історії цивілізації і права; б) теоретичного поступу в дослідженні комунікації-діалогу через призму «буття-у-праві», «права-як-комунікації»; в) теоретико-праксеологічного спрямування досліджень діалогу у міждисциплінарному вимірі. Концепція взаємодії ОВС через правовий діалог є міждисциплінарним ядром філософської і правової науки.

2. Комунікативна взаємодія у правоохоронній діяльності – це визначальний чинник демократизації у здійсненні права та стабілізації суспільного розвитку. Правовий діалог наділений методологічною функцією: забезпечувати реалізацію прагнення суб'єктів права до розв'язання конфліктів на основі рівності, справедливості і встановлених меж свободи. Діалог покликаний урегульовувати бівалентні протистояння методом інструменталізму (за Дж. Дьюї), співвідносного із філософією прагматизму. Осмислення правової дійсності з метою пошуку істини у праві зорієнтоване на пізнання проблем взаємодії правоохоронних органів на основі діалогічно-прагматичного підходу, поєднання трьох типів методологічного знання: інструментального, теоретико-концептуального і світоглядного, що й забезпечило застосування низки методологічних прийомів та засобів одержання об'єктивних результатів оцінки правового діалогу, констатації необхідності його правового регулювання.

Дослідження побудоване на діалогічно-прагматичній концепції аналізу, яка передбачає сприйняття права як умови забезпечення діалогу між суб'єктами.

Нове теоретичне осмислення діалогічної концепції права в контексті філософії прагматизму, пов'язане з аналізом правової діалогічної практики в межах комунікативної взаємодії правоохоронних органів, зумовлює теоретичну цінність способів формування ефективної системи регулювання правовідносин. Виявлення можливостей перспективізації вказаної проблематики пов'язано певною мірою із необхідністю перегляду на основі теорії інструменталізму як загальної теорії управління, так і її галузевого спрямування.

3. Прагматизм комунікативної взаємодії, притаманний правовому діалогу, полягає у створенні такого рівня вербально-семантичної реалізації ідей, знань і комунікативних дій, завдяки якому забезпечуються: результативне досягнення мети правової професійної діяльності, практичні наслідки дії права. Методологія філософії прагматизму підпорядкована втіленню прагнення до успішності правових комунікативних дій суб'єкта. Діалогічний прагматизм зумовлений правоохоронною діяльністю різних служб і підрозділів та спричинений метою, завданнями, стратегією і тактикою ефективної діяльності із питань процесуального, адміністративного, оперативно-розшукового чи управлінського змісту. Особливістю діалогічного прагматизму правоохоронних органів є, по-перше, рівність суб'єктів; по-друге, непідпорядкованість один одному (у межах структури правоохоронних органів); по-третє, формами взаємодії можуть виступати координація або співробітництво чи правова допомога; по-четверте, діалог як форма комунікативної взаємодії має різні рівні поширення: внутрішній, зовнішній, а також а) місцевий; б) регіональний; в) загальнодержавний; г) міжнародний.

Надважливою узагальнювальною рисою зазначених констант у комунікативній взаємодії правоохоронних органів є її засаднича діалогічно-прагматична спрямованість (проекція), яку трактуємо як здатність суб'єктів на високопрофесійній основі забезпечувати в окреслених рамках обов'язків дієвість взаємодії засобами комунікації, не порушуючи рівність, відповідальність, справедливість, інтелектуально-комунікативний взаємовплив на результат; на подолання взаємної комунікативної непрозорості; на забезпечення якісних трансформацій замість розширення простору діалогу.

Через прагматичне правове регулювання комунікативних взаємовідносин утілюється вдосконалення структури дії, що дозволяє змінити мисленнєвий досвід. Поки що відсутня єдина модель ефективного механізму комунікативної діяльності. Хоча окремі загальновизнані стандарти взаємодії організацій вироблені (однак без діалогової схеми), до того ж вони постійно ускладнюються неврахуванням стрімких економічних, політичних і правових умов.

Прагматичний характер правового діалогу у процесі комунікативної взаємодії оновлює концепцію права як інтерсуб'єктивного феномена у плюралістичному суспільстві. Він дозволяє створити нову проекцію філософсько-

правового розуміння правовідносин, у центрі якої – норми професійно-комунікативної дії правового суб'єкта як правового діяча. Прагматика сповідування правових цінностей у взаємодії спонукає до обґрунтування меж і засад нормативних інтенцій (намірів) у професійній комунікації правників.

4. Ключовими для дослідження є поняття: *комунікативна взаємодія правоохоронних органів* – це правовий діалогічно-прагматичний взаємозв'язок з метою унормування режиму правових дій, узгодженості спільної діяльності, сформованої на підставі основних інтенцій суб'єктів у межах взаємних обов'язків щодо захисту прав і свобод громадян.

Правовий діалог є об'єктивно зумовленим засобом взаємодії у правоохоронній діяльності; інструментом утілення права. Це спосіб комунікації, який передбачає вербальну та невербальну взаємодію суб'єктів у межах установлених правом обов'язків. *Правова допомога* як інтеракційний різновид комунікативної взаємодії – це форма діалогової співпраці правоохоронних органів, змістом якої є виконання погодженої частини правозахисних дій, спрямованої на допомогу в забезпеченні профілактики злочинів, їх виявлення, розслідування, судового розгляду, а також реалізацію інших правових дій і рішень.

Співробітництво через діалог – це взаємне вербально-діяльнісне узгоджене дотримання умов виконання спільних професійних обов'язків щодо взаємодії з метою профілактики, боротьби зі злочинністю, додержання стандартів та гарантій прав і свобод людини і громадянина. *Координація* правозахисних діалогічних інтеракцій зводиться до інструментального погодження засобів забезпечення результату спільних дій, розподілу обов'язків взаємозумовленої нормами права діяльності.

Визначено місце правового діалогу у системі засобів взаємодії правоохоронних органів, зауважено на його ролі як складовій комунікації. Остання у межах нових парадигм «буття-як-комунікація», «право-як-комунікація» акцентує на взаємодії – практичній дії, щодо якої діалог – похідний. Якщо комунікація виступає умовою і своєрідним «фундаментом предметної діяльності» (М. Коган, В. Даренський), то практика (через право-як-комунікацію) набуває діалогічної структури, зумовленої взаємно інтерпретативними відносинами.

Взаємодія правоохоронних відомств покликана виформувати комунікативне спрямування нового змісту на усталення мети захисту прав людини, суспільства від бюрократичних зловживань, злочинних посягань, на створення безпечних умов життя і діяльності всіх інститутів права у державі, а також сформовану більшу довіру та реальну співпрацю із громадськістю.

До принципів комунікативної взаємодії віднесені: 1) рівність; 2) справедливість; 3) пропорційно-компетентна взаємовідповідальність; 4) верховенство права; 5) професіоналізм і виправданість ризику.

5. Розкриваючи теоретико-світоглядні передумови становлення і розвитку правової комунікативної взаємодії, зауважено, що у різні історичні періоди розвитку цивілізації процеси суспільної взаємодії, правової діалогізації в суспільстві спричинили своїм впливом розвиток державотворення і правотворення.

Відтак зауважено, що діалог як загальноеволюційна цінність суспільства трансформувалася із: 1) виникнення перших уявлень про діалог; 2) формування ідеології діалогізації; 3) утвердження діалогу як способу буття-у-праві; 4) закріплення через діалог принципу рівності і справедливості у демократичному законодавстві; 5) розширення семантики ідеї комунікації у сучасній правовій теорії.

6. Діалогічно-прагматичний характер професійної правової взаємодії передбачає наявність використання механізмів установлення істини комунікантами. У поняття істини вкладено універсумний модус зі значенням: 1) правди; 2) морального ідеалу; 3) справедливості; 4) достовірного знання; 5) твердження; 6) судження, перевіреного практикою.

До механізмів діалогічно-прагматичної правової взаємодії віднесені: первинність людиноцентризму; керованість законом і спільною метою, професійним обов'язком; наявність достовірних фактів; відповідальність; поетапність розвитку діалогу; обґрунтованість аргументації; наявність меж (неперевищення) вербального/невербального впливу в діалозі; спрямованість на пізнання та встановлення істини.

Визначаючи механізми діалогічно-прагматичної реалізації комунікативної взаємодії, зауважено на основній їхній ролі – сприянні встановленню істини у процесі правового діалогу через: застосування вербальних засобів зв'язності; поглиблення/зміни теми; узагальнення чи деталізації; повторів; аналогій чи ідентифікації.

7. Герменевтичний концепт діалогу програмує розуміння правничого характеру узаконення істинності та зобов'язальної відповідальності суб'єктів у комунікативній взаємодії. Основу з'ясування істини становить герменевтичний досвід сприйняття правового дискурсу, діалогу, суть якого – у подоланні нерозуміння або спотворення спільної мети, що стосується реалізації завдань правоохоронної діяльності.

Глибше трактування цієї мети зводиться до розуміння у процесі діалогічно-прагматичної комунікації потреби відкриття всієї сутності правової чи протиправної ситуації через всі «горизонти» пізнання. У правоохоронній діяльності воно наділене семантичною зорієнтованістю, яка не обмежується встановленням істини, а поглиблюється забезпеченням реалізації права на гуманізм, справедливість, індивідуальність, рівність, свободу всіх суб'єктів права.

Інтерпретація в правовому діалозі ґрунтується на розумінні способу «буття-у-праві» суб'єкта. Семантичну основу інтерпретування взаємодії становить професійний комунікативний дискурс і засоби його творення. Герменевтична сутність діалогу розкриває процеси узаконення істинності діалогу, організаційної дії «зобов'язального тексту». Трактуючи правового дискурсу на етапі забезпечення (досягнення) згоди проектує непередбачені наслідки комунікативної дії. Розпізнавання істинності розуміння у правовому діалозі набуває форм правильного-неправильного, конструктивного-неконструктивного. Ключовими у процесі інтерпретації правового діалогу стають: професійний вербальний рівень (досвід), правова і організаційна культура, моральність, стиль взаємодії, наявність перспективи діалогу, механізми діалогу.

8. Суть діалогічно-прагматичного режиму правоохоронної діяльності (ОВС і митних органів) – у процесі нормативної комунікативної взаємодії для профілактики, розслідування злочинів, забезпечення адекватного рівня правової вербальної та невербальної взаємодії, спрямованого на ефективність запобігання, блокування, нейтралізування та усунення підстав і ліквідування причин злочинності.

Складовими забезпечення рівності і справедливості як методів права в комунікативній взаємодії правоохоронних відомств є: правило діалогічної домірності або табу; правило рівності як процесуальної виправданості; правило адекватності діалогу диференційованої рівності із можливістю позитивних дій з урахуванням табу; правило неперевищення діалогічного впливу як безпідставного вимагання підпорядкування; правило заборони зловживання діалогом.

Зауважено, що правове забезпечення комунікативної взаємодії ОВС і митних органів вимагає законодавчої регламентації взаємодії, її єдиноспрямованості, розмежування прав і обов'язків, системності і уніфікованості. Існує потреба вироблення оцінки меж юридичного узаконення основ правової взаємодії, критеріїв ефективності діалогу у правоохоронній діяльності, які визначають сферу і вид завдань, юридичної відповідальності, професійної комунікативної компетентності, а також створення спецпідрозділів взаємодії та інформаційно-аналітичної роботи з обов'язками розроблення комунікативних заходів нормативізації співпраці, координації спільних дій. Основою для подолання проблем на етапі вироблення стратегії боротьби із сучасною злочинністю є насамперед вдосконалення (уніфікація) законодавчих та відомчо-нормативних основ урегульованості питань взаємодії правоохоронних органів, розроблення раціонально видозмінених до сучасних умов методів роботи ОВС у сфері комунікації з іншими службами правоохоронної системи, реформування системи підготовки і навчання майбутніх співробітників-правоохоронців.

9. Трансформації у сфері юридичної освіти спрямовані на вдосконалення процесу навчання і гарантування практичної реалізації юридичних норм; передбачають постійно осмислюваний (відповідно до вимог сучасності) цілеспрямований та системний процес оновлення професійних навичок і підходів щодо вдосконалення правового виховання, організаційної культури взаємодії. Цей шлях вибудовується на основі освоєння новітніх теоретичних здобутків загальносвітового масштабу, в якому по-особливому виокремлюється європейська наукова філософсько-правова школа.

Методологія освітньої практики дає підстави для подальшого проектування на сучасному поліетнічному просторі ефективних способів пояснення буття людини, її самоорганізації у сфері правовідносин, перспективного вивчення всіх аспектів праворозуміння в діалогічно-антропологічній та діалогічно-синергетичній антропології.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вовчанська Л. С. Міжкорпоративні взаємини МВС та митних органів: діалогічно-правова інтерпретація / Л. С. Вовчанська // Митна справа. – 2011. – № 6. – С. 41–47.
2. Вовчанська Л. С. Прагматика діалогових взаємин та їх антропологічний модус / Л. С. Вовчанська // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 126–129.
3. Вовчанська Л. С. Діалогічна модель взаємодії в антропологічно-правовій інтерпретації / Л. С. Вовчанська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична; гол. редактор М. М. Цимбалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 1. – С. 480–488.
4. Діалогізація професійної діяльності правників (філософсько-правовий підхід) / Л. С. Вовчанська // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 2. – С. 314–316.
5. Вовчанська Л. С. Діалог як визначальна складова демократизації та стабілізації суспільного розвитку / Л. С. Вовчанська // Митна справа. – 2012. – № 2. – С. 355–359.
6. Вовчанська Л. С. Основи формування корпоративної культури як складова навчально-виховного процесу / Л. С. Вовчанська // Роль суспільно-політичних дисциплін у формуванні світогляду працівника органів внутрішніх справ: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (3 червня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 45–47.
7. Вовчанська Л. С. Діалогічно-антропологічна складова корпоративних відносин у національній безпеці держави / Л. С. Вовчанська // Психологічні аспекти національної безпеки: тези доповідей V Міжнародної науково-

практичної конференції (27–28 жовтня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 30–32.

8. Вовчанська Л. С. Методологічна основа діалогічної антропології права / Л. С. Вовчанська // Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування: тези учасників III Всеукраїнського «круглого столу» (9 грудня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 22–26.

9. Вовчанська Л. С. Діалогічність у практичному вимірі філософії права / Л. С. Вовчанська // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: тези доповідей учасників VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (4 листопада 2011 р.). – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2011. – С. 112–113.

10. Вовчанська Л. С. Діалогічно-антропологічний підхід у праві / Л. С. Вовчанська // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 лютого 2012 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 72–75.

11. Вовчанська Л. С. Проблеми термінологічної невпорядкованості у галузі філософії права (діалогічний аспект) / Л. С. Вовчанська // Проблеми комплексного підходу до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому вищому навчальному закладі: міжвузівська науково-практична конференція (11 квітня 2012 р.). – Дніпропетровськ, 2012. – С. 40–44.

12. Вовчанська Л. С. Monitoring of the training in dialogue with members of Euro-2012 / Л. С. Вовчанська // Організація та охорона громадського порядку під час проведення масових заходів (в рамках Євро-2012): тези курсантів і студентів іноземними мовами; за заг. редакцією І. Ю. Сковронської. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 126–128.

13. Вовчанська Л. С. Діалогічно-антропологічна складова в зарубіжній світовій практиці / Л. С. Вовчанська // Порівняльне правознавство: сучасні проблеми і перспективи розвитку: збірник наукових праць; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – С. 317–319.

14. Вовчанська Л. С. Комунікативна культурна взаємодія працівників правоохоронних органів / Л. С. Вовчанська // Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2012. – С. 12–14.

15. Вовчанська Л. С. Діалогічно-антропологічна складова в зарубіжній світовій практиці / Л. С. Вовчанська // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – 2-е вид., випр. і доп. – Львів–Київ: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – С. 319–321.

АНОТАЦІЯ

Франків Л. С. Комунікативна взаємодія правоохоронних органів у філософсько-правовій діалогічно-прагматичній проекції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2013.

У дисертації міститься комплексне дослідження забезпечення нормативної взаємодії, засобом реалізації якої є правова комунікація у її діалогічно-прагматичній моделі. Акцентовано на філософсько-правовому підході до оцінки параметрів такої професійної діяльності у правоохоронній сфері. Розглянуто історико-теоретичні засади формування взаємодії засобами комунікації, названі принципи, механізми та зміст забезпечення реалізації комунікативно-правових засад організаційної діалогічно-прагматичної мети. Описано особливості професійної взаємодії у правоохоронній діяльності на прикладі діалогічно-прагматичного зв'язку органів внутрішніх справ і митної служби. Запропоновано рекомендації щодо шляхів удосконалення правового діалогу, подолання непрофесіоналізму і конкурентного протистояння. Втілюється ідея розроблення нових освітніх підходів до сучасних трансформацій у сфері юридичної освіти через вироблення засад діалогічної освітньої моделі.

Ключові слова: семантика ідеї комунікації, комунікативна взаємодія, діалогічно-прагматична проекція, правовий діалог, співробітництво, координація, правова допомога, встановлення істини, відповідальність.

АННОТАЦИЯ

Франкив Л. С. Коммуникативное взаимодействие правоохранительных органов в философско-правовой диалогически-прагматической проекции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2013.

В диссертации содержится комплексное исследование обеспечения нормативного взаимодействия, средством реализации которого является правовая коммуникация в ее диалогически-прагматической модели. Акцентируется внимание на философско-правовом подходе в оценке параметров такой профессиональной деятельности в правоохранительной сфере. Рассмотрены историко-теоретические основы формирования взаимодействия средствами коммуникации; названы принципы, механизмы и содержание обеспечения

реализации коммуникативно-правовых основ организационной диалогически-прагматической цели. Описаны особенности профессионального взаимодействия в правоохранительной деятельности на примере диалогически-прагматической связи органов внутренних дел и таможенной службы. Предложены рекомендации с целью определения путей усовершенствования правового диалога, преодоления непрофессионализма и конкурентного противостояния. Реализуется идея выработки новых образовательных подходов к современным трансформациям в области юридического образования через выработку диалогической образовательной модели.

Исследование построено на диалогически-прагматической концепции, которая обозначает восприятие права как условия обеспечения диалога между субъектами, осмысление диалогической модели права в контексте философии прагматизма, в формировании эффективной системы регулирования правоотношений. Диалоговый прагматизм обусловлен правоохранительной деятельностью, ее целями, задачами, стратегией и тактикой правовой коммуникации по вопросам процессуального, административного, оперативно-розыскного или управленческого содержания. Диалогически-прагматическая характеристика правовой коммуникации состоит в: 1) равноправии субъектов; 2) неподчиненности субъектов в рамках структуры правоохранительных органов; 3) координации и сотрудничестве или правовой помощи; 4) разных уровнях коммуникативного взаимодействия (внутреннего, внешнего).

В работе сделана попытка раскрыть герменевтическую сущность диалогических интеракций в правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: семантика идеи коммуникации, коммуникативное взаимодействие, диалогически-прагматическая проекция, правовой диалог, сотрудничество, координация, правовая помощь, установление истины, ответственность.

ANNOTATION

Frankiv L. S. Communicative Interaction of Law Enforcement Bodies within Philosophical and Legal Dialogic-Pragmatic Projection. – Manuscript rights reserved.

Thesis for scientific degree of Candidate of Sciences of Law on specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2013.

The thesis provides a comprehensive study of the ensuring of regulatory interactions by means of implementation of which is legal communication in its dialogic-pragmatic model. Attention is accented on the philosophical and legal approach to the estimation of parameters of such professional activity in law enforcement field. The historical and theoretical principles of interactions formation

by means of communication are considered, the principles, mechanisms and essence of providing of communicative and legal bases of organizational dialogic and pragmatic purpose are pointed out. The peculiarities of the skilled law enforcement interactions on the example of dialogic and pragmatic connection of internal affairs bodies and customs service are described. The recommendations as to the ways of improvement of the legal dialogue and overcoming of professionalism lack and competitive confrontation are suggested. The idea of the development of new educational approaches to contemporary transformations in the field of law education through the development of principles of dialogic educational model is implemented.

Keywords: communication idea semantics, communicative interaction, dialogic and pragmatic projection, legal dialogue, cooperation, coordination, legal assistance, establishing the truth, responsibility.

